

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОЛЕДЖ

Циклова комісія природничих дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
з науково-методичної
та навчальної роботи

С.Б.Жильцов

2016

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Анатомія, фізіологія, шкільна гігієна

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань 0202 Мистецтво

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність 5.02020501 Образотворче мистецтво

(шифр і назва спеціальності)

інститут, факультет, відділення Університетський коледж

(назва інституту, факультету, відділення)

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 2039
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)
« » 2016р.

Київ – 2016 рік

Робоча програма Анатомія, фізіологія, шкільна гігієна для студентів

галузь знань 0202 Мистецтво

спеціальність 5.02020501 Образотворче мистецтво

Розробник: Пиндюра Ірина Петрівна, викладач циклової комісії природничих дисциплін Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму схвалено на засіданні циклової комісії природничих дисциплін

Протокол від «29» серпня 2016 року № 1

Голова циклової комісії природничих дисциплін

(Підпис)

(Глухенька Л.М.)

© _____, 2016

© _____, 2016

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 2,5	<u>Галузь знань</u> 0202 Мистецтво	Нормативна
	<u>Спеціальність</u> 5.02020501 Образотворче мистецтво	
Модулів – 2.5		Рік підготовки 2-й
Змістових модулів – 2,5		Семестр 3
Загальна кількість годин - 75		Аудиторних 50 год.
		Лекції 16 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2.8	<u>Освітньо-кваліфікаційний рівень:</u> молодший спеціаліст	Практичні заняття 10 год.
		Семінарські заняття 10 год
		Самостійна робота 25 год.
		Індивідуальні заняття 10 год.
		Модульний контроль 4 год.
		Вид контролю екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – розкрити анатомо-фізіологічні особливості організму людини в різні періоди онтогенезу, теоретичні питання науки про здоров'я, науково обґрунтувати заходи щодо збереження, зміцнення, розвитку і управління здоров'ям дітей і підлітків шкільного віку, створити стійку мотивацію щодо дбайливого ставлення до власного здоров'я, сприяти формуванню наукового світогляду та навчити комплексу оздоровчих умінь і навичок, механізмів організації життєдіяльності на принципах здорового способу життя.

Завдання курсу:

- ознайомлення з загальним закономірностями росту та розвитку дітей і підлітків, віковою періодизацією та критичними періодами розвитку;
- визначення факторів, які впливають на здоров'я: біологічні задатки і можливості, соціальне середовище, екологічні умови;
- формування «психології» здоров'я, мотивації до корекції способу життя індивідом із метою закріплення здоров'я;
- реалізація індивідуальних оздоровчих програм, первинної та вторинної профілактики захворювань, оцінка ефективності оздоровчих заходів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти у студентів повинні сформуватися наступні **компетенції**:

- ✓ Уявлення про структурно-функціональну організацію організму людини, принципи і механізми підтримання гомеостазу.
- ✓ Здатність застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей.
- ✓ Сформованість ціннісного ставлення до власного організму і здоров'я та здоров'я інших людей.
- ✓ Сформованість умінь застосовувати анатомо-фізіологічні знання для пояснення життєдіяльності власного організму, профілактики захворювань, травматизму, шкідливих звичок.

- ✓ Здатність застосовувати основні фізіологічні методи аналізу й оцінки стану організму людини, враховуючи вікові особливості.
- ✓ Знання й застосування на практиці принципів біоетики, розуміння соціальних і екологічних наслідків своєї професійної діяльності.
- ✓ Вироблення умінь організувати навчання і роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці.
- ✓ Уміння отримувати, систематизувати, пов'язувати з практичною діяльністю, з життям і діяльністю людини функціональні фахові знання, адаптувати їх до умов початкової школи під час педагогічної практики; організувати їх чітку і ефективну передачу.
- ✓ Обізнаність в профілактиці різних захворювань, дотримання правил особистої гігієни.
- ✓ Сформованість уміння протистояти шкідливим впливам соціоприродного середовища.
- ✓ Готовність до зміни стилю свого життя, прагнення до фізичного вдосконалення.
- ✓ Уміння складати та дотримуватися режиму дня відповідно до науково-обґрунтованих гігієнічних і валеологічних рекомендацій.
- ✓ Усвідомлення необхідності фізичної культури як засобу здоров'я.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Вступ. Загальні закономірності росту та розвитку дітей і підлітків. Анатомія, вікова фізіологія опорно-рухової системи. Основи фізичного розвитку учнів. Вікові особливості крові і кровообігу

Тема 1.

Вступ. Загальні закономірності росту та розвитку дітей і підлітків

Тема 2.

Анатомія та вікова фізіологія опорно-рухової системи. Патології фізичного розвитку учнів

Тема 3.

Вікові особливості крові і кровообігу

Змістовий модуль 2.

Анатомія та вікова фізіологія дихальної системи. Вікові особливості травлення, обміну речовин і енергії. Принципи харчування молодших школярів. Вікові особливості процесів виділення.

Тема 4.

Анатомія та вікова фізіологія дихальної системи.

Тема 5.

Вікові особливості травлення, обміну речовин і енергії. Принципи харчування молодших школярів.

Тема 6.

Вікові особливості виділення. Шкіра.

Змістовий модуль 3.

Залози внутрішньої секреції. Вікові особливості нервової системи, вищої нервової діяльності, аналізаторів. Гігієна навчально-виховного процесу в ЗОШ.

Тема 7.

Залози внутрішньої секреції. Вплив гормонів на ріст і розвиток організму.

Тема 8.

Вікові особливості нервової системи, вищої нервової діяльності, аналізаторів..

4. Структура навчальної дисципліни «Анатомія, фізіологія, шкільна гігієна»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	денна форма						
	усього	у тому числі					
лекції		с.р	індивідуальні	семінари	практи	мод.к	
1	2	3	4	5	6		7
Змістовий модуль 1.							
<i>Вступ. Загальні закономірності росту та розвитку дітей і підлітків. Анатомія, вікова фізіологія опорно-рухової системи. Основи фізичного розвитку учнів. Вікові особливості крові і кровообігу</i>							
Тема 1. Вступ. Загальні закономірності росту та розвитку дітей і підлітків	10	2	4	2			2
Тема 2 Анатомія та вікова фізіологія опорно-рухової системи. Патології фізичного розвитку учнів	7	2	3		2		
Тема 3. Вікові особливості крові і кровообігу	13	2	3	2	2	2	2
Разом за змістовим модулем 1	30	6	10	4	4	4	2
Змістовий модуль 2.							
<i>Анатомія та вікова фізіологія дихальної системи. Дихання як спосіб оздоровлення. Вікові особливості травлення, обміну речовин і енергії. Принципи складання добового раціону молодших школярів. Вікові особливості виділення.</i>							
Тема 4. Анатомія та вікова фізіологія дихальної системи.	11	2	3	2	2	2	
Тема 5. Вікові особливості травлення, обміну речовин і енергії. Принципи харчування молодших школярів.	11	2	3	2	2	2	
Тема 6. Вікові особливості виділення. Шкіра.	6	2	2				2
Разом	28	6	8	4	4	4	2
Змістовий модуль III							
<i>Залози внутрішньої секреції. Вікові особливості нервової системи, вищої нервової діяльності, аналізаторів. Гігієна навчально-виховного процесу в ЗОШ.</i>							
Тема 7. Залози внутрішньої секреції. Вплив гормонів на ріст і розвиток організму.	9	2	3	2	2		
Тема 8. Вікові особливості нервової системи, вищої нервової діяльності, аналізаторів.	8	2	4			2	
Разом за змістовим модулем 3	17	4	7	2	2	2	
Всього за навч.планом	75	16	25	10	10	10	4

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Постава, її порушення та профілактика	2
2	Вікові морфологічні та функціональні особливості діяльності серцево-судинної системи. Оцінка функціонального стану серцево-судинної системи. Вимірювання артеріального тиску.	2
3	Анатомія та фізіологія дихальної системи. Регуляція та гігієна дихання.	2
4	Анатомія та вікова фізіологія травлення. Анатомія та вікова фізіологія сечовиділення.	2
5	Будова, функції та розвиток нервової системи людини.	2

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Практична робота № 1 Оцінювання фізичного розвитку дітей. Визначення функціонального віку школярів	2
2	Практична робота 2. Оцінка функціонального стану серцево-судинної системи. Вимірювання артеріального тиску.	2
3	Практична робота № 3 Вивчення можливостей дихальної системи.	2
4	Практична робота № 4 Розрахунок фізіологічних потреб у харчових речовинах та енергії для людей різних вікових категорій	2
5	Практична робота № 5 Діагностика типу нервової системи. Вивчення співвідношення першої і другої сигнальної систем. Оцінка працездатності людини при виконанні роботи, яка потребує уваги.	2

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Кількість балів
1	Тема 1. Вступ. Загальні закономірності росту та розвитку дітей і підлітків	7	5
2	Тема 2 Анатомія та вікова фізіологія опорно-рухової системи. Патології фізичного розвитку учнів.	3	5
3	Тема 3. Вікові особливості крові і кровообігу	3	5
4	Тема 4. Анатомія та вікова фізіологія дихальної системи	3	5
5	Тема 5. Вікові особливості травлення, обміну речовин і енергії. Принципи харчування молодших школярів.	3	5
6	Тема 6. Вікові особливості виділення. Шкіра.	2	5
7	Тема 7. Залози внутрішньої секреції. Вплив гормонів на ріст і розвиток організму .	3	5
8	Тема 8. Вікові особливості нервової системи, вищої нервової діяльності, аналізаторів.	4	5
	Разом	25 год	40 балів

Карта самостійної роботи студентів
III семестр

Табл.6.1

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль I <i>Загальні закономірності росту та розвитку дітей і підлітків. Анатомія та вікова фізіологія опорно-рухової системи. Патології фізичного розвитку учнів. Вікові особливості крові і кровообігу</i>			
<u>Тема 1.</u> Вступ. Загальні закономірності росту та розвитку дітей і підлітків	Семінарські заняття. Модульний контроль.	5	I - II
<u>Тема 2.</u> Анатомія та вікова фізіологія опорно-рухової системи. Патології фізичного розвитку учнів.	Семінарське заняття, модульний контроль, індивідуальне заняття.	5	III -IV
<u>Тема 3.</u> Вікові особливості крові і кровообігу	Семінарські заняття. Модульний контроль.	5	V- VI
Всього: 10 год		15балів	
Змістовий модуль II <i>Анатомія та вікова фізіологія дихальної системи. Дихання як спосіб оздоровлення. Вікові особливості травлення, обміну речовин і енергії. Принципи складання добового раціону молодших школярів. Вікові особливості виділення.</i>			
<u>Тема 4.</u> Анатомія та вікова фізіологія дихальної системи	Семінарське заняття, індивідуальне заняття.	5	VII - VIII
<u>Тема 5.</u> Вікові особливості травлення, обміну речовин і енергії. Принципи харчування молодших школярів	Семінарське заняття, індивідуальне заняття.	5	IX- X
<u>Тема 6.</u> Вікові особливості виділення. Шкіра.	Семінарське заняття, індивідуальне заняття.	5	XI-XII
Всього: 8 год		15 балів	
Змістовий модуль III <i>Залози внутрішньої секреції. Вплив гормонів на ріст і розвиток організму. Вікові особливості нервової системи, вищої нервової діяльності, аналізаторів. Гігієна навчально-виховного процесу.</i>			
<u>Тема 7.</u> Залози внутрішньої секреції. Вплив гормонів на ріст і розвиток організму .	Семінарське заняття, індивідуальне заняття.	5	XIII-X IV
<u>Тема 8.</u> Вікові особливості нервової системи, вищої нервової діяльності, аналізаторів.	Семінарське заняття, модульний контроль.	5	XV - XVI
Всього: 7 год.		10 балів	
Всього по предмету: 25 год.		40 балів	

8. Тематика реферативних завдань

1. Спадкові хвороби людини. Виявлення та рання діагностика хвороб у дітей. Медико-генетичне консультування.
2. Проблеми здоров'я у сучасному суспільстві. Види, фактори, та критерії здоров'я. Рівні здоров'я: індивідуальний, груповий і суспільний. Причини погіршення здоров'я населення в Україні.
3. Статеве виховання та статева культура, як передумова репродуктивного здоров'я людини.
4. Здоров'я дитини та школа: складнощі адаптації. Визначення готовності дітей до навчання у школі.
5. Особливості розумової праці. Розумова і фізична працездатність дитини. Стонлення, його фізіологічна сутність і діагностика. Педагогічні основи подолання втоми.
6. Перевтома як патологічний стан, заходи щодо її запобігання та режим дня школяра. Оздоровчий відпочинок, його правила.
7. Значення сенсорних систем для організму людини. Слухова сенсорна система: будова і функції. Вікові особливості слухового аналізатора.
8. Значення сенсорних систем для організму людини. Зорова сенсорна система: будова і функції. Вікові особливості зорового аналізатора.
9. Розвиток самосвідомості людини і здоровий спосіб життя.
10. Дотримання моральних норм, як необхідна умова здорового способу життя. Роль учителя у засвоєнні дитиною загальнолюдських духовних цінностей.
11. Стрес: різновиди, механізм виникнення, біологічне значення. Способи подолання негативної дії стресу.
12. Сон та його значення. Фази та види сну. Гігієнічні вимоги до організації сну дітей.
13. Порушення вищої нервової діяльності дітей шкільного віку та їх профілактика. Шкільний невроз.
14. Типи вищої нервової діяльності. Гігієна нервової системи людини.
15. Вікові особливості м'язового апарату. Розвиток рухів у дітей.
16. Профілактика захворювань і травм опорно-рухового апарату дітей.
17. Імунітет та імунна система людини. Щеплення та вакцинація дітей. Поняття про алергію та алергени.

18. ВІЛ та СНІД: шляхи зараження, ознаки хвороби, профілактика та лікування.
Проблема ВІЛ / СНІДу в Україні.
19. Групи крові. Резус – фактор. Успадкування груп крові та резус-фактора.
Принципи переливання крові.
20. Профілактика та перша допомога при серцево-судинних захворюваннях та кровотечах.
21. Хвороби дихальної системи та заходи запобігання їм.
22. Вітаміни та їх значення. Види вітамінів: водорозчинні та жиророзчинні. Способи збереження вітамінів у харчових продуктах.
23. Хвороби шкіри (дерматит, псоріаз, вугрі та ін.). Перша допомога при ураженні шкіри внаслідок переохолодження, теплового удару, опіків та електротравми.
24. Історія розвитку анатомії, фізіології та гігієни як наук біологічного циклу.
Українські вчені - анатоми.
25. Вікова біологічна періодизація. Найхарактерніші риси різних періодів розвитку людини.
26. Проблема старіння людини. Тривалість життя людини.
27. Гігієнічні основи виховання здорової дитини та загартування її організму.
28. Недостатнє та надмірне харчування дітей та їх наслідки.
29. Інфекційні захворювання органів травної системи та їхня профілактика. Перша допомога при харчових отруєннях.
30. Гігієна навчально-виховного процесу в школі.

9. Методи навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Словесні*: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *Практичні*: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) **За ступенем керування навчальною діяльністю:** під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) **Методи стимулювання інтересу до навчання:** навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

10. Методи контролю

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; реферат.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Шкала оцінювання

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання та професійного навчання
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання - незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Анатомія, фізіологія, шкільна гігієна» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок. Розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п.ІУ), де визначено види і терміни контролю.

Таблиця 8.2.

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного(модульного контролю)

Види діяльності	Кількість	Розрахунок	Заг.сума за видами діяльності
1.Лекція(відвідування)	16	8x1	8
2. Семінарське заняття	10	5x1	5
3. Практичні(відвідування)	10	5x1	5
3. Робота на семінарському занятті	5	3x10	30
4. Виконання поточн.к/р	2	2x10	20
5. Виконання модульної к/р	2	2x25	50
6. Виконання сам.роботи	8	8x5	40
7. Робота на практичному занятті	5	5x10	50
8. Реферати	1	1x15	15
Підсумковий рейтинговий бал	223 балів		
Форма контролю - залік			
	223: 60 = 3,71 (коефіцієнт)		

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у таблиці 8.3

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота								Екзамен	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	40	100
87			62			74			

12. Методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій.
2. Навчальні посібники.
3. Робоча навчальна програма.
4. Збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів.
5. Завдання для ректорського контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Анатомія, фізіологія і гігієна дітей шкільного віку».

13. Очікувані результати

Студенти повинні розуміти:

- ✓ загальні закономірності росту і розвитку дітей і підлітків;
- ✓ особливості процесів дихання, травлення, обміну речовин, терморегуляції, виділення, вікові особливості функціонування нервової системи дитини,
- ✓ значення нервової та гуморальної систем в регуляції і узгодженості функцій організму дитини та взаємозв'язку організму з навколишнім середовищем;
- ✓ складові і фактори формування здорового способу життя;
- ✓ закономірності і особливості впливу соціуму, які визначають здоров'я сучасної людини.
- ✓ закономірності розвитку систем і органів організму на різних вікових етапах;
- ✓ валеологічні засади формування здорового способу життя та профілактики захворювань;
- ✓ основні ознаки патологічних станів організму; - послідовність та об'єм долікарської допомоги в звичайних умовах та екстремальних ситуаціях, спрямовану на попередження ускладнень та порятунок потерпілого;

Використовувати набуті знання, уміння та навички в практичній діяльності та повсякденному житті:

- ✓ оцінити функціональний стан систем організму;
- ✓ визначити об'єм та послідовність надання невідкладної допомоги у разі загрозливих для життя станів, нещасних випадків, травм.
- ✓ використовувати науково обґрунтовані гігієнічні рекомендації з організації навчено-виховного процесу, режиму дня і відпочинку, харчування дітей, обладнаю, планування і благоустрою дитячих закладів;
- ✓ визначати основні чинники формування здорового способу життя;
- ✓ забезпечувати врахування специфіки здійснення психічних і психофізіологічних функцій на різних етапах розвитку дитячого організму;
- ✓ встановлювати етапи, найбільш чутливі до педагогічних впливів, направлених на розвиток сприймання, уваги і пізнавальних процесів учнів;
- ✓ обирати доцільні для індивідуума форми і методи формування духовного, психічного і фізичного здоров'я.

14. Рекомендована література

Основна

1. Антонік, В. І. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Антонік, І. П. Антонік, В. Є. Андріанов. - Київ : Професіонал ; Київ : Центр учбової літератури, 2009. - 336 с.
2. Коляденко Г.І. Анатомія людини : підручник для студ. природ. спец. вищ. пед. навч. закладів / Г. І. Коляденко ; М-во освіти і науки України. - 6-те вид. - Київ : Либідь, 2014. - 384 с.
3. Маруненко І. М. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни : курс лекцій / І. М. Маруненко, Є. Неведомська, В. І. Бобрицька ; М-во освіти і науки України, Київський міський педагогічний університет імені Бориса Грінченка. - 2-е вид. - Київ : Професіонал, 2006. - 480 с.
4. Помогайбо, В. Основи антропогенезу : підручник / В. Помогайбо, А. Петрушов, Н. Власенко. - Київ : Академвидав, 2015. - 142 с. –
5. Сидоренко, П. І. Анатомія та фізіологія людини : підручник / П. І. Сидоренко, Г. О. Бондаренко, С. О. Куц. - Київ : Медицина, 2015. - 199 с.

Додаткова

1. Осипенко, Г. А. Основи біохімії м'язової діяльності: навчальний посібник для студентів вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту / Г. А. Осипенко. - Київ : Олімпійська література, 2007. - 198 с.
2. Помогайбо, В. М. Анатомія та еволюція нервової системи : навчальний посібник / В. М. Помогайбо, О. І. Березан. - Київ : Академвидав, 2013. - 158 с.
3. Тарасюк В.С. Ріст і розвиток людини : підручник для студ. вищ. медич. навч. закл. / В. С. Тарасюк [та ін.] ; ред.: В. С. Тарасюк, І. Ю. Андрієвський. - Київ : Медицина, 2008. - 400 с. : табл., мал.
4. Чижик В. В. Спортивна фізіологія : навчальний посібник для студентів / В. В. Чижик ; наук. ред. М. Макаренко ; худ. ред. Ю. Черняк ; рецензент Г. В. Коробейніков ; рецензент В. С. Лизогуб ; ред., рецензент М. В. Макаренко ; Міністерство освіти і науки України, Луцький інститут розвитку людини Університету "Україна", Херсонський державний університет. - Луцьк : Твердиня, 2011. - 256 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Аносов В.Х., Хоматов Н.Г., Сидоряк В.Г. Вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: [Електронний ресурс] – Режим доступу: lib.mdpu.org.ua/.../anosov_vkh_khomatov_ng_sidorjak_vkova_fzologja_z_osnovami_s_hklnn_ggni.html .
2. Антонік В. І., Антонік І. П., Андріанов В. Є. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури: [Електронний ресурс] – Режим доступу: chtyvo.org.ua/.../Anatomia_fiziologia_ditei_z_osnovamy_higieny_ta_fizychnoi_kultury.pdf